

'In het land waar 't leven goed is . . .'

De vlinderzomer 1969 in Zeeland

'Invasie' van dagpauwoog en kleine vos

Na de gure, natte voorzomer van 1969 zag het er aanvankelijk naar uit dat het dit jaar opnieuw een dieptepunt zou betekenen voor de vlinders. Deze waren er namelijk opvallend weinig. Pas toen het weer in juli omsloeg en het eindelijk droog en zonnig werd namen zowel de aantallen als soorten zienderogen toe!

Er moet eind juli over Europa een enorme trekbeweging gaande zijn geweest van diverse soorten trekvlinders, gepaard gaande met een 'geboortegolf' van de inheemse soorten, waardoor de aantallen zo snel konden toenemen als nu gebeurde! Klein- en Grootkoolwitjes, dagpauwogen, gammauilen, zandogjes, kleine vossen, distelvlinders, hooibeestjes, citroenvlinders etc. etc. kwamen als uit het niets te voorschijn en verlevendigden menige tuin, wegberm, dijk en weiland. Daar waar de planten niet bespoten waren kwamen uiteraard de meeste vlinders voor. Reuze vol zaten de vele wilde bloemen in b.v. 'De Braakman', in de Zeeuwse duingebieden, op de schorren en later in het seizoen langs allerlei sloten en krekken, waar in september de paarse zulte volop bloeit. Maar daarover straks meer.

Toppers

Het is onze gewoonte om iedere dag temperatuur-, bewolking- en neerslagwaarnemingen te doen, alsmede aantekening te houden van vogels en vlinders die wij zien en die wij mogen ontvangen uit geheel Zeeland van diverse kenners. Wanneer we de vele waarnemingen van zowel de meteorologische omstandigheden als van de vlinders in curven uitzetten dan blijken ze beiden met elkaar te corresponderen en als gevolg van het zeldzame weerskarakter (b.v. 2 warmtegolven met 1 koude in augustus er tussen) derhalve stevige pieken en diepe dalen te hebben. Een eerste piek kwam voor in begin april toen na maanden koud weer eindelijk het bolletje kwik zich behagelijk uitrekte en tot 19 graden C in de schaduw opliep. Daarna werd het koeler met weinig insecten. De maand juni bracht een nieuwe opleving in beide curven, doch erg 'spits' waren ze nog niet. Pas juli bracht echte 'toppers'! Vanaf medio juli werden eindelijk zomerse temperaturen bereikt, die duurden tot 15 augustus j.l.

Een periode weliswaar die in Zeeland afgewisseld werd met enkele fikse buien doch over 't algemeen was gedurende dit tijdvak het weer zonnig, vrij droog en de thermometer op een zomers-vakantie-niveau. De insectenwereld reageerde aanvankelijk wat traag doch toen de warmtegolf doorzette kwamen er iedere dag (veel) bij.

Het meest markant waren het klein en groot koolwitje, de argusvlinder, de heivlinder (met name in de duinen en tussen de tienduizenden zonnebadende op de stranden) en niet te vergeten de dagpauwogen. Iedere budlea zat vol met tientallen exemplaren tot midden in de steden toe. Van de entomoloog dhr. B. J. Lempke uit Amsterdam ontving ik bericht dat hij dezelfde ervaring had doch dat ook de distelvlinder goed vertegenwoordigd was. Zo had hij er b.v. op één budlea 29 ex. geteld. Uit Zeeland heb ik dergelijke aantallen van de distelvlinder niet ontvangen. Interessant is voorts dat er omstreeks 10 augustus ineens een invasie voorkwam van gammaultjes. Van de citroenvlinder, rietvinken, avondrood, bonte bessenvlinder, hageheld, st. jakobsvlinder - vooral veel rupsen - hooibeestjes, dikkopjes, kleine parelmoervlinder, blauwtjes ontvingen we eveneens veel waarnemingen. De kleine vos en de atalanta was voor de tijd van het jaar aardig vertegenwoordigd al was deze laatste echter toch 'de grote afwezige', en naar later bleek zou merkwaardig genoeg de atalanta dat blijven, ondanks de mooie nazomer in september, maar daarover straks meer.

Koninginnepage

Een aparte vermelding verdient o.i. toch wel deze zeer grote, zeer mooie, ik zou haast zeggen 'legendarische' vlinder. Voor de 2e wereldoorlog algemeen, ena snel in aantal afgenomen. Ik vermoed door ontsmetting met aldrin, dieldrin en andere gechloreerde koolwaterstoffen van wortelen (stoffen waaraan zoals bekend in Zeeland in korte tijd zeer veel dagroofvogels en uilen zijn gestorven), waardoor de rupsen van de koninginnepage geen kans meer krijgen. Een enkele 'waait' er nog wel eens over uit minder met land- en tuinbouw gecultiveerde streken. Zo ook dit jaar; mij bereikte althans 4 waarnemingen, terwijl m'n echtgenote, m'n dochttertje en schrijver dezes het geluk hadden er zelfs een te zien 'zweven' door onze tuin te Middelburg! (stadstuin). Op 4 aug. j.l. ($\pm 28^{\circ}$ C) zag Ds. C. F. H. van Tuyll van Serooskerken één exemplaar te Meliskerke op Walcheren. Het was zijn eerste 'koningin' sedert 20 juli 1959.

Op 9 augustus zagen leden van de C.J.N. en de heer W. Mullie er één de weg tussen Oostkapelle en Serooskerke (W) overvliegen en verdwijnen in noordoostelijke richting. Diezelfde dag zag de heer J. Viergever er een te Brouwershaven op Schouwen en Duiveland, die het is gelukt er een fraaie kleurendia van te kiekken.

Op 10 aug. 's morgens om 11,30 uur zagen wij zoals reeds vermeld er één in onze tuin te Middelburg. Voor zover ik mij herinner heb ik deze mooie vlindersoort na 1945 niet meer waargenomen.

Volgens de heer G. P. Geerse is er eind augustus-begin september j.l. ook één gezien te Vrouwenpolder (gem. Veere) door de heer A. Jongepier. 'De vlinder streek neer op een bloem en verdween toen weer'; aldus de waarnemer.

Terug echter naar de andere soorten en de hitteperiode begin augustus. Een maximum voor onze doodgewone huis- tuin en keukentuin (300 m², half moes, half bloemen) werd bereikt op 10 aug. toen ik 110 exemplaren in minstens 14 soorten telde. Aan gezien de ervaring mij heeft geleerd dat, als er in een stadstuin een bepaald aantal vlinders is, de aantallen voor de buitenwijken met ca. 30 % en de tuinen in de dorpen met 50 à 60 % - op afgelegen boerenhoven met een nog hoger percentage - moeten worden verhoogd, dan zullen er op die bewuste warme augustusdag enorm veel vlinders geweest zijn. Met recht mag dan gesproken worden van een z.g. 'vlinder-explosie'. Nog afgezien van de aantallen langs de wegen, ongespoten dijken, ruigehoekjes en natuurreservaten, alsmede in de uitgestrekte duingebieden.

Koud en nat

De prachtige zomerperiode werd abrupt afgebroken op vrijdag 15 aug. toen b.v. in de Zeeuwse hoofdstad 70 mm water viel vermengd met hagel! (1 mm = 1 liter water op 1 m²).

Het was de start van een koud, somber en nat tijdvak dat precies tot en met 31 aug. voortduurde. Dit diepe dal in de curve van de temperatuur liep samen met een vrijwel even diep dal in de curve van de aantallen vlinders.

September: nieuwe top

Doordat het in september zonniger werd en langzaam maar zeker de maximum temperaturen van + 14 gr. naar + 18 gr. C omhoog liepen kwam er een nieuwe geboortegolf los; met name van het klein koolwitje en gammauilen en niet te vergeten de kleine vos. De budlea's raakten uitgebloeid, het waren nu de sedum's (vetkruid) die met hun lichtrose bloemschermen de rol van vlinderplant overnamen; op één pol van 1/2 m² in doorsnee b.v. zaten in onze tuin een maximum aantal van 13 ex. en met de aantallen elders in de tuin erbij kwamen we op 20 totaal. Evenals dat met de dagpauwoog begin aug. het geval was, een groot aantal. Controle elders in de buitenwijken en in de dorpsuinen wees uit dat overal waar deze planten voorkwamen per pol 15 à 35 kleine vosjes zaten. Opvallend was dat er een klein dal optrad tussen 6 en 12 september; doch op deze laatst genoemde data (+ 25° C) waren er weer evenveel. Op zaterdag 13 september toen het opnieuw zonnig en warm stil weer was heb ik op verschillende plaatsen op Walcheren tellingen verricht. *Er bleken vele duizenden kleine vosjes te zijn*; niet alleen waren ze in de tuintjes overal zeer algemeen, doch ook in de vrije natuur. Op een klein voormalig buitendijks schorretje, gelegen tussen Veere en Vrouwenpolder bloeide de paarse 'zeeaster' (zulte) volop. Ik heb hier steeds gedeelten van 400 m² uitgemeten en

Kleine vos

daarna snel de kleine vosjes geteld. Dat ging in een tempo van: 2, 4, 6, 8, 10, 12 enz. enz., zo snel als U 't hier leest, en in korte tijd was de 100 vol. Die bleken er nl. per 400 m² aanwezig te zijn zowel om 10.30 uur als om 12.30 uur. Wanneer U bekend is dat hier ca. 7.000 m² hoge zeeasters staan en bovendien ca. 15.000 m² lagere zeeasters (vermoedelijk door de grondwaterstand laag gebleven) waarop per 400 m² 30 kleine vossen zaten dan kunt U wel ongeveer voorstellen hoeveel er alleen hier al verbleven. Bovendien een paar honderd witjes, vele duizenden gammauilen (het krioelde ervan) en tienduizenden bijen, wespen en zweefvliegen. Commentaar is verder overbodig hoe intens hier genoten werd; zowel door de insecten als door ondergetekende, ook al is die van 'nature' meer 'vogelman'.

Distelvlinders werden er echter maar 6 geteld en slechts ... twee Atalanta's. We schreven het al eerder: deze soort die toch vooral gelijk met de kleine vos in september het algemeenst voorkomt was de grote

afwezige. Dagpauwogen werden niet gezien, hoewel het gehele terrein doorzocht werd in een twee uur durende heel voorzichtige en langzame wandeling tussen 10.30 uur en 12.45 uur bij matige tot zwakke z.o. wind, temperatuur + 24° C, in de zon + 30 à 35° C.

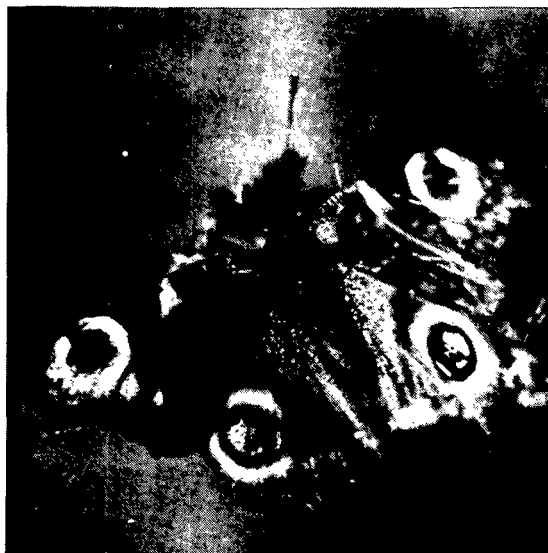
Op de terugweg Veere-Middelburg overal in de tuinen op de sedum's kleine vossen en uilen, en op de andere bloemen uiter-aard witjes. 's Middags van Middelburg naar het andere, z.w. deel van Walcheren gereden. Ook hier overal kleine vossen, soms 30 à 40 ex. op één sedumplant. Zelfs op het strand te Valkenisse overal: kleine vos! Ook in andere delen van Zeeland wemelde het van deze soort, en gamma-uilen alsmede witjes. Hier en daar werd een distelvlinder, dagpauwoog en Atalanta gezien, doch iedereen was het er over eens: zeer magertjes was deze laatste vertegenwoordigd in tegenstelling met de meest dominerende vlinder: de kleine vos; merkwaardig voor twee soorten welks rupsen op brandnetels leven. Volgens Ds. v. Tuyll van Serooskerken is in zijn jarenlange er-

varing gebleken dat de Atalanta het *minst* voorkomt in overwegend droge, zonnige zomers, het *meest* in natte zomers. Zou inderdaad de rups of pop veel vocht behoeven om een optimale levenskans te hebben? Hoe het zij: over 't algemeen genomen was voor de dag- en nachtvlinders (naast de gamma werden ook de agaathvlinder en verschillende soorten spanners veel gezien) het seizoen 1969 bijzonder goed.

Voor al voor de Zeeuwse natuurvrienden een behoorlijke mentale opkikker na een lange koude sombere winter waarin dag in dag uit dode vogels werden gevonden (vele duizenden) waaronder niet minder dan 200 dagroofvogels en uilen in negen soorten. De zomer van '69 gaf heel veel zwaluwenbroedsels en zeer veel vlinders te zien! Zoals gezegd: dat deed ons allen erg goed. Voor deze dieren is gelukkig dit geweest, zoals een sterreclame van een bepaald botermerk al zegt: 'het land waar het (nog) goed is . . . 'DAT HET NOG LANG ZO MAG BLIJVEN!

Middelburg, 21 september 1969

J. C. Wedts de Swart

Dagpauwoog

Foto's: J. C. Wedts de Swart